

AVUSTAJIEN TYÖTEHTÄVIÄ

Henkilökohtaisen avun tarkoitus on auttaa vaikeavammaista henkilöä toteuttamaan omia valintojaan sekä edistää vammaisen henkilön edellytyksiä elää ja toimia muiden kanssa yhdenvertaisena yhteiskunnan jäsenenä.

Henkilökohtaisen avustajan tehtäviä ei ole missään tyhjentyvästi määritelty, eikä niitä voikaan. Tehtävät voivat olla hyvin monenlaisia, ja rajan vetäminen työhön kuuluvan ja työhön kuulumattoman välillä on joskus vaikeaa. Poikkeuksena ovat tietysti lain ja hyvän tavan vastaiset tai vaaralliset tehtävät.

Työ on luonteeltaan avustamista. Työnantajana vammaisen henkilö määrittelee itse työtehtävät. Mikäli avustettava henkilö on esimerkiksi alaikäinen, on sovittava, kenellä on työnjohtovastuu. Avustaja ei ole koko perheen kotiapulainen, vaan myös muu perhe osallistuu esim. kotitöihin avustettavan lisäksi. Pääsääntöisesti esimerkiksi vaikeavammaisen puoliso ei voi antaa avustajalle työtehtäviä eikä avustajan tehtävänä ole myöskään avustaa muita perheenjäseniä.

Arkiset askareet ja liikkumisessa avustaminen muodostavat usein pääosan avustajan työnkuvasta. Avustajan työssä menestyy, jos on ihmisläheinen ja avoin uusille asioille. Yleensä työ ei vaadi erityistaitoja. Riittää, että avustaja haluaa oppia työtehtävät ja osaa antaa tilaa työnantajan päätöksenteolle. Jos työnantaja kuitenkin edellyttää avustajalta erityistaitoja, esimerkiksi tietoteknistä osaamista, erityisosaamisen tarve tulee selvittää jo työhaastatteluvaiheessa. Lähtökohtaisesti työnantajalla on velvollisuus perehdyttää työntekijä sekä huolehtia, että työntekijällä on tarvittava osaaminen tai koulutus työtehtäviin. Avustajan ei pidä tehdä työtä, jota hän ei hallitse ja jonka epäonnistuminen voi aiheuttaa vakavaa vaaraa itselle tai avustettavalle.

Työehtosopimuksen mukaan työntekijät jaetaan kahteen palkkaryhmään A tai B, jotka pohjautuvat työn sisältöön. Työntekijä kuuluu palkkaryhmään A, jos hänen työtehtäviinsä kuuluu muita kuin hoidollisia tehtäviä (esim. kommunikoinnissa avustaminen, tavanomainen kotitaloustyö, avustettavan henkilön hygieniasta huolehtiminen). Työntekijä kuuluu palkkaryhmään B, jos hänen työtehtäviinsä sisältyy pysyvästi sellaisia hoidollisia tehtäviä, jotka vaativat erityistä osaamista ja koulutusta (esim. itsenäinen lääkkeiden jakaminen ja itsenäisesti suoritettu katetrointi).

Henkilökohtainen avustaja -järjestelmän lähtökohta on, että työnantaja on vastuussa itsestään ja tekemisistään myös juridisesti. Avustaja ei ole vastuussa työnantajan yksityisasioiden, eikä hänen avustajan roolissa tule niihin puuttua.

Avustaja on aina omalta osaltaan vastuussa tietojen luottamuksellisuuden säilymisestä ja salassapidosta.

Tehtäväkuva sovitaan työntekijän ja työnantajan välisessä työsopimuksessa. Työsopimusta laadittaessa on tarpeellista pyrkiä mahdollisimman selkeään ja tarkkaan kuvaukseen työtehtävistä. Usein sopimukseen kirjataan pääasialliset tehtävät ja lisäksi jonkinlainen yleislause, kuten ”muut työnantajan osoittamat tehtävät”. Työntekijää ei voi velvoittaa tekemään sellaista, mikä suuresti poikkeaa hänen pääasiallisista tehtävistään ja mitä ei ole työsopimuksessa erikseen mainittu. Jos avustajan pääasiallinen tehtävä on avustaa henkilökohtaiseen hygieniaan ja ruokatalouteen liittyvissä asioissa, ei työnantaja voi ilman muuta velvoittaa häntä vaikkapa korjaamaan autoa, ellei tästä ole erikseen sovittu. Sen sijaan esimerkiksi ikkunoiden peseminen voi olla sellainen ”muu työnantajan osoittama tehtävä”, joka voidaan työsopimuksen rajoissa avustajalla teettää.

Rahoittajan roolissa oleva kunta ei voi päättää, mitä avustajan tehtäväkuvaan kuuluu tai ei kuulu. Jotain rajoituksia voi seurata siitä, mihin tarkoitukseen avustajaa on haettu ja myönnetty. Esimerkiksi jos avustaja on myönnetty nimenomaan avustettavan työnteon mahdollistamiseksi ja avustettavan työsuhte sitten purkaantuu, ei avustustunteja voi automaattisesti siirtää johonkin muuhun tarkoitukseen.

Päivittäisiä työtehtäviä voi olla:

- avustaminen aamutoimissa (ylösnousu, pukeminen jne.)
- avustaminen kylpyhuoneessa (peseytyminen, wc-toimet)
- ruokailussa avustaminen
- työmatkalla avustaminen
- lastenhoidossa avustaminen
- avustaminen kotitaloustöissä, kuten ostokset, ruoanlaitto, siivous, pyykki, silittäminen jne.
- avustaminen luottamuksellisissa asioissa, kuten esimerkiksi pankkiasiointi
- kommunikoinnissa apuna oleminen
- puuttuvina aisteina toimiminen, kuten ympäristön kuvailu
- potilasnosturin käyttäminen (laitteiden/välineiden puhdistaminen tai huoltaminen)
- henkilökohtaisen avun saajan eläinten hoitaminen tai niiden terveydestä huolehtiminen
- työssä ja harrastuksissa mukana oleminen
- avustaminen nukkumaan mennessä
- sellaiset hoidolliset tehtävät, jotka eivät edellytä erityistä osaamista ja koulutusta, kuten tavanomainen haavojen puhdistus

Työtehtävät, jotka vaativat työnantajalta erityisiä ohjeita

- ruohon leikkaaminen
- puutarhatyöt
- lumenluonti
- ikkunoiden pesu
- avustaminen teatteri-, elokuva- ja ravintolakäynneillä
- sosiaalinen kanssakäyminen
- avustaminen muissa erilaisissa vapaa-ajan aktiviteeteissa
- avustaminen veneeseen ja sieltä pois.

Työn onnistumisen kannalta ensisijaisen tärkeää on oppia tuntemaan oma työnantajansa mahdollisimman hyvin. Millaisia ovat hänen toiveensa ja tarpeensa henkilökohtaisen avun suhteen? Miten hän haluaa itseään avustettavan eri tilanteissa? Mitkä ovat hänen tapansa kommunikoida ja ilmaista tunteitaan ja tarpeitaan? Nämä asiat saattavat muuttua tai vaihdella, mutta perusasioista on hyvä ottaa selvää jo heti työsuhteen alussa. Yhteisistä pelisäännöistä on syytä sopia jo ”hyvänä päivänä”.

Työnantaja on vastuussa siitä, että työskentely on työntekijälle turvallista. Tätä edesauttaa työn suunnittelu, työntekijälle annettava opetus ja ohjaus, henkilösuojainten ja apuvälineiden sekä muiden laitteiden varaaminen käyttöön. Työnantajan tulee ottaa huomioon työolosuhteet sekä työntekijöiden yksilölliset ominaisuudet.

Lähteet:

Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista, Finlex 3.4.1987/380, <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1987/19870380#P8c>

Henkilökohtaisia avustajia koskeva valtakunnallinen työehtosopimus 1.2.2018 – 31.1.2020

Helsingin Invalidien Yhdistys ry: Uusi Avustajan ABC

JHL: Henkilökohtaisen avustajan opas, http://www.jhl.fi/files/attachments/oppaat/henkilokohtaisen_avustajan_opas.pdf

JHL: Henkilökohtaisen avustajan työnkuva, http://www.jhl.fi/portal/fi/tyoelama/ammattialatoiminta/henkilokohtaiset_avustajat/henkilokohtaisen_avustajan_tyonkuva/